

MELIKA SALIHBEGOVIĆ

Nebeska deva

(fragmenti)

o b j e t s d ' a r t p r i m i t i f

Skidaš svoju krinku pred sudom svijeta
i vajaš jedno lice

U prorezima
tamo gdje trebalo bi da su oči
dvije usahle smokve. Suština šećera
(Ovo je automatski stil
srok za gluhonijeme)

Pred licem ovoga pisma
uzimaš opet krinku i nadjevaš joj ime
Svaka stvar bila bi nečiji zov
da nije tako tvrd porub
na haljinki svijeta

Stol, salveta, cjelov, ..., pjesma
mindjuše u nosu i jedan sit jauk
pustoš iscjeljenja

Objets d'art primitif smještaš u muzej
gdje rastu lopoči. Na pješčanom dnu njegova
zdenca nešto nalik na usta
veze ovaj automatski govor

Credo šutnje

Prizor za slijepe i one koji
dostatno tiho, bez prizvuka
odlaze. U vrijeme
Porotnici šute

Skidaš svoju krinku pred sudom svijeta
Predmeti
o, predmeti
umjetnosti primitive

n e b e s k a d e v a

Strpi se. Nèka zima još polahko
nadomiješta jesen: sve se poimenice
zbiva
po trajnom zakonu

Gazi šuteć
kao da i nemaš ništa reći
U grbi je tvojoj
koju jašu zvjezdoznanci
umišljajuć da to pored njih promiču svjetovi
(skrbništvo njihovih snova)
pohranjena muka onih
koji pješke idu. Zavidan pogled
diže se nebu
a ruka dotle grabi zemlji
Zmijskoj domaji gdje paluca Laž
a kletva spočitava
Vječno Živu

Stat ćeš onda kad svako pitanje
dodje Onom Koji odgovor ima
I tad će se u zajedničkoj zipci
(ko općinstvo što se nekad
pjanilo u neznanju)
probuditi oni što su
svijet ovaj zamišljali ko igru
zabavu i san

Nećeš medj' njima učene naći. Oni su
pješke prešli put
koji će neki samo
ko moran san pamtiti

Otrpi posljednji put od njih muku
kad ti iz grbe tvoje slatke sokove
ushtjednu piti žedni
ne znajuć da su na njima oholo sjedili
i da se stoga
Licu najljepšem
nikada kao ti neće smiješiti
smiješiti

z b o r e e l e m e n t i

Bilježiš, i ruka ti tek mehko
dotiče papir
Nebeskom zapisu suparnik skromni
Polahko, svoju ispisuješ bilješku:
na rubovima sjenki rascvali vjetar
ko paučinu

razmiče zebnju

Tremolo. Posljednji zvuci

Tek sad u tišini svoda
glazbu osluškuješ vječnu
Zbore elementi

Popale slike po galerijama
iz zlatnih okvira
rastače se varka. I duša
ko košulju tijesnu odlaže ovu tvarnost
u kojoj si
zebne ko peluda pun
evocirao samo istinitu zbilju

Ali treba, prije nego je takneš
zabilježiti vjetar
treba ispisati zebnju
drhtavu tvorbu glazbe treba, treba
i jedan element oćutjeti opći
da bi svoju
pred Nebeskim likom
prepoznao sjenku osvijetljenu

š u t e e l e m e n t i

Kadikad zaustavi se slika
na ivici tvog pogleda
Zaustavi, ko jednom zauvijek
okončan pokret. Ne zbiva se
ništa, tek:

šute elementi

Néka se, slutiš, zbila pretvorba u svijetu
Stojiš po strani i gone
taš smisao
nečeg što je i tvoje djelo

Dosjetiš se, čudom:
maločas, rukom si mahnuo po zraku
i evo je već spuštene k zemlji
Ali taj kret ostao je vječan
i samo po njemu znaš
da si u nekom
beskrajnom nastanjen prostoru
i da mu jedino tvoja misao
posjeda željna
određuje mjeru

z n a n j e i z a s n a

Kad sve već bude
i Vječna Milost (čijoj se blizini kradeš
ko nekad toplom materinom krilu
a bio si spreman da zaplačeš)
preobrazi grč na tvome licu
u, oh kako blag! osmijeh (tačno po zasluži
rastrt ko hlad nad žegom tvojega života
kojeg moraš još jednom poslije dugog
sna pamtit) vidiš:

upravo si po mjeri nosio haljinu
za te sašivenu

nepravo tužec da ti vez pri njenu dnu
skraćuje korak
za koji i nisi bio moćan

Odveć poučno zvuče ove riječi
i njihov diktat paro je nekad ko dijamant
staklenu narav tvoga sebeljublja
Al govor je o onom što se izreći ne može
samo se iz larve leptir razvija
i on je baš one boje
koju larva skriva

s û f î *

Kad sve već usne
ti izlaziš iz tmica, smjerno
naginjuć Svjetlu
skrušeno kušajuć samoću s Onim
Koji bliži ti je neg
vratna žila kucavica

Kad sve ušuti
tad Knjiga
zamrijevši na usnama onih
koji pamte je samo jezicima
polahko počne skidati pred vidom tvoga srca
jedan po jedan od svojih
sedam velova

Kad sve pomre
bez ruke koja bi posjedovala
ti, bogat, odložiš svoj vunen ogrtač

smjerajuć prostirku
kolik na nju može stati
larva leptirova

** sūfī, naziv je koji, čini se, nema tačnu pojmovnu istoznačnicu u leksici zapadnog, napose europskog duhovništva. Nekim nepisanim ugovorom, s prešutnim poštivanjem vrlo značajnih razlika koje ovog istočnog, to jest islamskog duhovnjaka čine figurom drukčijom od zapadnog iskušenika, naučna, pa onda i literarna i druga misao nazvat će ga imenom mistik. Naravno, umnožavajući tako, osim kod upućenog čitatelja, sve one greške koje podupiru umjesto da uklanjaju židove koji se uzdižu na putu razumijevanja. Ispovijedajući tasawwuf kao ezoterijski nauk kojeg je rodno mjesto Islamska objava, ovi su duhovnici iskušavali i unutar vlastitog ispovijednog kruga nerazumijevanje, štoviše tešku ruku pižme onih čija se ljubav za Znanjem iscrpljivala na nagom tijelu obreda.*

Sūfī je, dakle, islamski gnostik, 'arif, posjednik srčanog znanja, "ma'rifatu'l-qalb", epifanijskog susreta s Božanskim kojeg ga vodi, pored dosljedne primjene Vjerozakona, istrajna etička i duhovna vježba. Našem čitatelju vjerojatno je, više nego termin tasawwuf, poznata latinizirana izvedenica sufizam, također po nekim prešutnim konvencijama prihvaćena i na istočnim i na zapadnim stranama svijeta.

Ovo ime, pripadajući figurama kao što su Ibn-'Arabī, al-Hallādž, Subrawardī, Širāzī i drugi, ne smije se pomiješati sa onim kreaturama koje i historija i sadašnjost vide padati nice pred tágátom (sve moći u pobuni protiv Božanskog autoriteta) u njihovoj opijenosti neznanjem, ili još češće, kukavičlukom.

k a d s e p r o b u d i š s e b i

Slobodu ko plavet koja obznanjuje
zoru pa sve što je živo
nice pada, odveć rano išteš
Noćna, još se gušća tama
i krhka pruga tvoga uma
što je propušta vrijeme
opominje te usput:
polahko, sviknut se treba na Svjetlost

Slijep, duh tvoj još u tmini
tijela počiva
očekujući iscjeljenje
(i riječ se sporna u se obrušava)
Gori, gori kozmos
plamti ponor tvog neznanja

Korak činiš li suvišan
o ćelijsku razbit ćeš stijenku
nadu što te jedina hrani
Toplinu noćnu zadrži još u potiljku
a rukom, zatvorskog prozora
pomiluj rešetku

Doći će vrijeme Čuda

Svjetlosti doći će vrijeme
i onda Vrijeme vremenâ
kad ćeš kroz kapiju ** 'Alievu ući
u Muhammadov grad, blagoslov i mir na nj
i na njegov rod
grad Mustafe
grad Abu'l-Kâsema

Probudjen sebi tad ćeš nakon dugog
progledat sna
Gospodaru, savršeno, rob odan
i tad ćeš slobode što si je nekada
mahnito isko
postati sama suština

*** hadīth (u nas udomaćen izgovor hadis) tradicija Poslanika Muhammada (Mustafe, Abu'l-Kásima) predstanlja, kako kaže Henry Corbin, "povelju svih ezoterista". I upravo su se na pitanju tradicije podijelili islamski duhovnjaci i doslovnici koji će proglasiti apokrifnim svaki onaj hadīth koji upućuje na nutarnji, duboki smisao qur'ánskih navoda. Pjesma "Kad se probudiš sebi", evocirajuć "odgonetanje šifriranog pisma Transcendencije", kako bi to rekao Jaspers, poziva se na jednu takvu tradiciju koja kaže: "Ja sam grad znanja, a 'Alí je njegova kapija". Otkrivanje Transcendencije kao osjećanja jednosti s Njom, koju se Mansúr al-Halláj usudio svjedočiti, i platio za to životom, trenutak je tog sebibudjenja.*

Ovo diskurzivno razlaganje moje pjesme daleko je od osobne, ontičke singularnosti doživljaja apsolutnog ropstva kao apsolutne slobode čije je unutarnje najavljivanje iz dubina Vremena i pokrenulo njezino pisanje. Mistika pomaže da se oslobodimo grijeha egzistencije, no pjesnik, taj cinik Licentiae, još uvijek opominje.

a l - H a l l â d ž u ***

*... kad god nepravedan sudac drži pero
neki Mansúr umire na križu.*

Rûmî

Néka proljetna sakupljala se rumen
s travnjem još usnulim u krilu
Stonoge pospale po kutovima džamija
a ezani pozivali mrtve
kad su po tebe došli

Na stubu srama
u žutu halju odjevena tvoja nevinost
krvarila je dva dana na lijevoj
i dva dana na desnoj obali Tigrisa

Gledali te mimohod ljudi

Samo je jedna pčela prepoznala

na tvome čelu biljeg savršenstva
Cjelivala te žaokom i medom ko mehlemom
prelijevala ti rane
a ti, zazivajuć užas, snagom ljubavi
odlučio da ne istraješ

Samo grubi traju. Samo njihove džubbe
tkanina blista zadovoljstvom a sandale
kriju puzavu mehkotnost njihova pregnuća

Pustili su te još sedam godina
Sami su sebi još sedam sramnih
sačinili stubova palači mržnje
preko čijih vrhova prelijeću tvoje pjesme

I evo, kroz njih, ja žurim tvojoj smrti
uzvikujuć do pola noći (ko ti nekad)
Varka!
a od druge njene polovice
Istina! Istina!

**** Abû Mugir al-Husayn ibn Mansûr al-Hallâj (rodjen 857 godine u Tûru, pokrajina Fars, u Iranu, pogubljen u Bagdadu 922.) najtragičnija je figura medju islamskim misticima. Optužen od sunnitskih pravnika za herezu, a od sufijskih i ši'itskih duhovnjaka za kršenje "discipline tajne" koju je želio priopćiti neukim masama, Mansûr al-Hallâj iskušava prvo kažnjavanje kada ga obrijanog i premlaćenog vežu 913. uz stub srama na obalama Tigrisa. Godine 915. ponovno ga hapse i ta agonija traje do 27. ožujka 922., kada se nad najuzvišenijom figurom "doktrine ljubavi" izvršava najsuroviji čin kažnjavanja.*

Al-Hallâjeva višegodišnja agonija, strastveno stradanje na putu otkrivanja Misterija, gorko iskustvo privida razdora izmedju Individualnog i Supstancijaliteta, i uzvišenost njegova mučeništva kao posljednjeg stupnja sjedinjenja, ispriповijedani u ovoj pjesmi,

paradigmatičan su prizor oporbe koja se između Istine i Varke zbiva kao sudbina. Orijentalisti će noć uoči njegove smrti vrlo često porediti sa onom Sokrata u Platonovoj, ili Poslanika Isâa (Isusa Krista), mir na nj, u kršćanskoj interpretaciji.